

IZAZOVI I PERSPEKTIVE RAZVOJA DIDAKTIKE

Žana Bojović¹

Rezime

Didaktika kao pedagoška disciplina koja proučava opšte probleme vaspitanja, obrazovanja, učenja i razvoja u okvirima nastave menjala se uporedo sa društveno-ekonomskim i tehničko-tehnološkim promenama. Još od J. A. Komenskog i njegove „Velike didaktike“ menjale su se koncepcije vaspitno-obrazovnog rada, formirale nove paradigme i pomeralе uporišne tačke u razumevanju osnovnih premisa vaspitanja i obrazovanja. Polazeći od činjenice da su se sve promene prelamale kroz pozicioniranje učenika i nastavnika u vaspitno-obrazovnom radu kao i kroz promišljanja o mestu i ulozi nastavnog sadržaja, fokus rada je baziran na elementima didaktičkog trougla sa ciljem da se identifikuju izazovi koje će morati „pretrpeti“ učenik, nastavnik, nastavni sadržaj ali i nastavna tehnologija kao didaktička logistika. Kroz promišljanja o izazovima koji stoje pred didaktikom, sa aspekta nadolazećih globalizacijskih promena, pokušaćemo identifikovati i rasvetliti perspektivu njenog daljeg razvoja u vremenu koje je pred nama.

Ključne reči: učenik, nastavnik, generacija alfa, obeležja, 21. vek.

Uvod

Već smo dobroano zagazili u treću deceniju 21. veka kojeg, uopšteno gledajući, karakterišu brojne inovacije u svim sferama čovekovog života i rada zauzimajući važan deo naše svakodnevnice: pojava društvenih mreža, dominacija socijalne memorije, korišćenje električnih automobila, upotreba veštačke inteligencija na svim poljima, nanotehnologija... U isto vreme to je vek kojeg karakteriše neizvesnost, nesigurnost, kontinuirana zapitanost i permanentno preispitivanje premisa i postulata „ZA“ i „PROTIV“ dobrobiti kako dostignutih saznanja tako i nadolazećih paradigmi i novih

¹ Žana Bojović je doktor pedagogije i redovni profesor Pedagoškog fakulteta u Užicu, Univerziteta u Kragujevcu. Elektronska adresa: bojovic@pfu.kg.ac.rs

orijentacija koje dovode u pitanje istinitost i verodostojnost dosadašnjih saznanja.

Svaka generacija, sa svojim načinom života i odnosom prema obavezama, pravima i odgovornošću je odraz društva u kojem se rađa, raste i sazreva. Svaka generacija ima udela u transformaciji i prilagođavanju novih saznanja ranije dostignutim saznanjima. Dok se nova saznanja, koncepcije i pristupi u radu veoma brzo implementiraju u prirodne nauke (medicina, biologija, hemija, informatika...) čineći ih kompetentnim u praćenju novih saznanja, implementacija novih saznanja u društveno-humanističke nauke ide znatno sporije krećući se u dva smera – od neprihvatanja novih saznanja zbog visokog stepena kritičnog preispitivanja i sumnje u verodostojnost istih do potpuno nekritičkog prihvatanja svega što je novo, drugačije i dolazi kao novi pogled na saznanje. Sporost implementiranja novih saznanja, česta preispitivanja dostignutih, dileme i kritičan odnos prema inovacijama nije zaobišla ni pedagogiju i njene pedagoške discipline, a jedna od njih je i didaktika. Zato smatramo da je sa pravom postavljeno pitanje identifikovanja aktuelnih izazova ali i perspektive daljeg razvoja pedagoških naučnih disciplina. Ustanoviti aktuelne izazove i dati okvir i moguće smernice razvoja pedagoških naučnih disciplina u vremenu koje je pred nama, pretpostavlja iznalaženje odgovora na pitanje, kakvog čoveka zahteva nastupajuće društvo 21. veka, kakva lična svojstva, osobine, nivoe znanja, umenja i vrednosni sistem treba obrazovanjem podsticati i razvijati?

Ove dileme nije pošteđena ni didaktika kao pedagoška disciplina koja se bavi opštim problemima vaspitanja, obrazovanja, učenja i razvoja u okvirima nastave a čiji su glavni sudionici nastavnik i učenik. I danas nakon gotovo 4. veka, od prve didaktike J. A. Komenskoga, koji je posmatrajući dotadašnju nastavnu praksu, uočavao prednosti a znatno više nedostatke nastave, koncipirao „Veliku didaktiku“ sa željom sagledavanja i ugrađivanja nešto drugačijeg referentnog okvira obrazovnih ciljeva, metoda, oblika rada i slično, didaktička saznanja se permanentno nadograđuju.

Predočiti izazove didaktike danas a potom ukazati na perspektivu u vremenima koja su pred nama pretpostavlja niz promišljanja i praktičnih proveravanja novih didaktičkih saznanja sa ciljem njihove implementacije u postojeća teorijska saznanja. Jednom rečju, praktično delovanje u vaspitno-obrazovnom procesu je istinit put uočavanja daljih smernica transformacije i prilagođavanja uz podršku teorijskih saznanja. Zapravo, sledimo već trasiran put misaone trijade od posmatranja prirodne i društvene objektivne

stvarnosti, preko mišljenja i racionalnog pristupa do praktične provere i obrnuto. Naravno, smatramo da je neophodno ići u korak sa novim saznanjima o organizaciji nastave sa ciljem obogaćivanja postojećeg praktičnog rada čije rezultate treba ugrađivati u teorijskog saznanja u cilju njenog daljeg osnaživanja ali nikako u smeru potpunog menjanja didaktičke teorije. Ne zaboravimo, sva naredna naučna saznanja imaju osnovu u saznanjima iz prošlosti.

Uopšteno govoreći, didaktika je pedagoška disciplina koja se bavi celokupnom organizacijom vaspitno-obrazovnog rada na svim uzrastima te je važno da se u okviru njenog predmeta istraživanja pozabavimo savremenim obrazovnim promenama koje se u najvećoj meri odražavaju na učenika i nastavnika ali i na nastavni sadržaj i nastavnu tehnologiju. Imperativ celokupnog obrazovnog sistema, počev od predškolskog pa do visokoškolskog nivoa, nužno treba biti orijentisan ka vremenu koje je pred nama, kako bi osposobili decu i mlade ljude da steknu znanja i razviju sposobnosti potrebne za sadašnje ali i za buduće vreme (Hemmati et al., 2015).

Ne treba gubiti iz vida da je vaspitno-obrazovni proces najverodostojniji indikator realnog stanja društva koje ga organizuje te je značajno identifikovati promene koje se javljaju u generacijama mladih kako bismo na vreme prilagodili obrazovni sistem uz puno uvažavanje istorijskih, socio-kulturnih i tehničko-tehnoloških premisa. Savremene obrazovne promene je moguće sažeti u tri fenomena: globalizacija, standardizacija i digitalizacija (Zoglowek, 2018). Sagledavanje i razumevanje osnovnih odlika generacije mladih, u kontekstu savremenih obrazovnih promena, u dobroj meri olakšava modifikaciju obrazovnog sistema u smeru koji treba biti prilagođen karakteristikama generacije.

Dosadašnji dometi razvoja didaktike bazirani su na uvažavanju savremenih pristupa nastavi, koji, sa jedne strane, jesu “spolja” nametnuti obrazovni modeli dok sa druge strane, didaktika pokušava da održi i očuva sistem utemeljen na nacionalnim vrednostima. Kroz organizaciju nastavnog procesa se prelamaju različiti pogledi na svet, tradiciju, ideološko – politički stavove, vrednosne sisteme, shvatanja različitih društvenih koncepcija, potrebe, želje i ambicije vaspitanika. Zbog toga se pred didaktiku, kao pedagošku disciplinu, postavlja imperativ kontinuiranog promišljanja: 1) o uzročno posledičnim odnosima vaspitanja i obrazovanja; 2) potrebama generacija koje dolaze; 3) kompetencijama nastavnika koji će planirati, organizovati i realizovati vaspitno-obrazovni sistem u budućnosti.

Na sledećim stranicama pokušaćemo detektovati glavne probleme i pravce koji se nameću osnovnim faktorima nastave, organizaciji nastavnog procesa a samim tim i didaktici kao pedagoškoj disciplini.

Didaktički izazov - učenik kao centralna figura u organizaciji nastavnog procesa

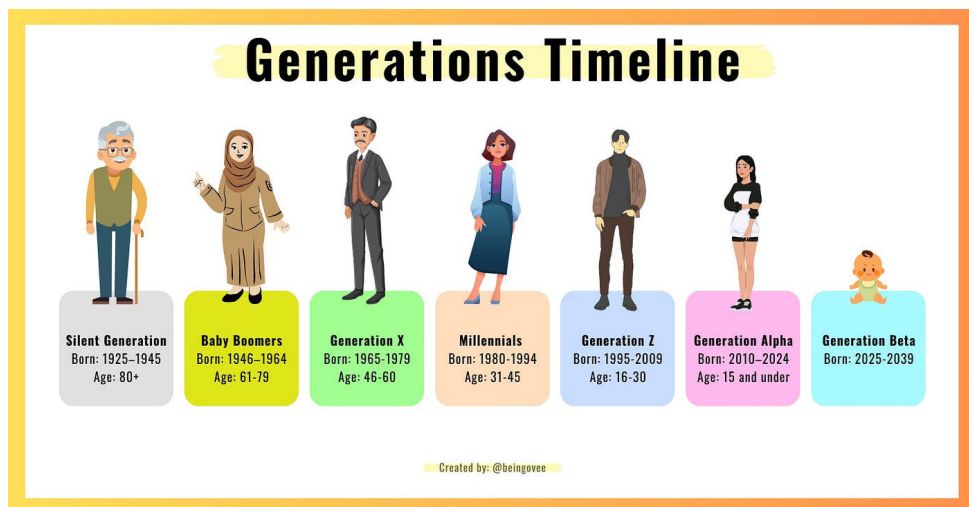
Osnovna obeležja učenika se posmatraju kroz njegov status koji je definisan kako pravnim i društvenim aktima tako i pedagoškim standardima. Prilično sveobuhvatno određenje, zar ne??? Valjalo bi da malo detaljnije proanaliziramo kakve su to promene nastupile i kakve promene možemo očekivati kad je u pitanju učenik. Organizacija nastavnog procesa je određena osobenostima učenika ali je i podređena učeniku i njegovoj dobrobiti. Kako se svet razvija, menja se i čovek, menja se njegova svakodnevica te se javlja imperativ praćenja raznovrsnih promena kako bi na adekvatan i pravovremen način reagovali i delovali na učenika sa ciljem da stekne kvalitetna znanja i razvije sposobnosti. Istraživanja eminentnih naučnika iz oblasti pedagogije, sociologije, psihologije ukazuju da se fokus obrazovnih potreba i interesovanja mladih menja od generacije do generacije što postavlja zadatak stalnog promišljanja o obrazovnim potrebama različitih generacija sa posebnim akcentom na pripadnike Alfa generacije koja obuhvata decu rođenu između 2010. i 2025. ali i decu koja će biti rođena u periodu od 2025 do 2039. godine (McCrindle & Fell, 2020).

Šta je potrebno da znamo o novim generacijama mladih i kako da se pripremimo na nove trendove i izazove koje donosi svaka nova generacija? Svakako da moramo upoznati njihove karakteristike, potrebe, želje, vrednosne orijentacije....

Alfa generaciji pripadaju deca kojoj internet nije nepoznanica jer odrastaju s internetom, pametnim telefonima, aplikacijama koje prate njihovo kretanje, društvene veze, potrošnju, zdravstveno stanje... Generaciju Alfa će definisati tehnologija, osećaj osnaženosti i sposobnost pokretanja trendova od malih nogu i bez granica. Radi se o generaciji koja je 2018. godine pošla u osnovnu školu, generaciji za koju uključenost u društvene mreže predstavlja način života, a pripadnost virtuelnom svetu postaje bliža od onog realnog, svakodnevnog. To je generacija kojoj je digitalna tehnologija utkana u genetski kod. Stoga je opravdano razumeti karakteristike pripadnika alfa

generacije kako bi se prevazišao jaz između učenika, nastavnika i nastavnog sadržaja kako bismo, kao prosvetni radnici, bili što spremniji za generaciju Beta koja dolazi. Prensky (2001) smatra da su se potrebe i interesovanja učenika mnogo promenila te da to nisu više „oni“ učenici koje su nastavnici naučili poučavati unazad neku deceniju. Isti autor naglašava da su današnji učenici „izvorni govornici“ digitalnog jezika računala, videoigrica i interneta te ih stoga naziva „digitalnim urođenicima“.

Pokušajmo, na osnovu saznanja teoretičara i istraživača pedagoške nauke i njenih disciplina, makar u grubim crtama dato odgovor na pitanje: Kakav je učenik 21. veka (pripadnik generacije Alpha, a za koju godinu i pripadnik generacije Beta (2025-2039), koje su njegove potrebe, interesovanja, odgovornosti i obaveze?

Slika 1. Vremenska linija generacija

Izvor: <https://medium.com/techno-preneurship/meet-generation-beta-everything-to-know-about-2025-newborns-b9a161de75d6>

Naučni radnici koji se bave vaspitno-obrazovnom delatnošću ukazuju na određene sposobnosti koje će posedovati pripadnici Alpha i Beta generacije a koje sa jedne strane, mogu poslužiti kao odlični benefiti za funkcionisanje u promenjenim uslovima života i rada, ali sa druge strane i ometajući faktor u funkcionisanju čoveka kao pripadnika društvene zajednice. McCrindle i Fell (2020) u svojim istraživanjima navode sledeća obeležja učenika Alfa generacije:

- Ne poznaju svet bez interneta, mobilnih aparata, veštačke inteligencije...;
- Izrazita nestrpljivost (odrastaju uz tehnologiju koja ih samo jednim „klikom“ na tastaturi može trenutno odvesti do određene informacije i ispuniti zahtev);
- Brzo primaju informaciju i brzo je selektuju, paralelno je misaono obrađujući;
- Očekuju da je nastava proaktivna, personalizovana, orijentisana na njihove potrebe;
- Potpuno je stran pojam privatnosti koji je zamenjen pojmom tzv. „svojevoljne izloženosti“;
- Sveprisutnost tehnologije u tim godinama dovodi do povećane digitalne pismenosti i gemifikacije učenja, ali i kraćeg trajanja pažnje i smanjene potrebe za druženjem;
- Otežana je socijalizacija, rešavanje sukoba u okruženju kao i izražavanje osećanja, empatije;
- Javljaju se učestali problemi u govoru odnosno izgovaranju pojedinih glasova, mucanje...;
- Produžice se vreme obrazovanja te će se i zaposliti kasnije i duže živjeti u zajednici sa roditeljima.

Evidentno je da postoje pozitivne ali i negativne strane u razvoju i stasavanju novih generacija koje su rezultat nadolazećih globalizacijskih promena. U tom kontekstu predstavimo kratak presek nekih istraživanja o negativnim karakteristikama pripadnika nove generacije a koje su u direktnoj vezi sa efikasnošću realizacije vaspitno-obrazovnog procesa. Interesantni su rezultati istraživanja realizovanog u Nemačkoj u kojoj psiholog Mass (2021) iznosi zabrinjavajuće rezultate. Prema navedenom istraživanju pripadnici Alfa generacije su prezaštićeni, sa govornim problemima, problemima koncentracije i zadržavanje pažnje na duži period, problemima u motorici i socijalizaciji. Roditelji ispoljavaju nesigurnost u ostvarenju komunikacije sa decom tražeći pomoć stručnih lica. Istraživanja obrazovnih sistema u drugim državama su pokazala da se menjaju zahtevi u pogledu potrebnih „veština za 21. vek“. Tako se u Kini znatno više insistira na proverbi znanja u cilju razvoja znanja na višim nivoima. U Velikoj Britaniji ističu zahtev kontinuiteta u davanju povratne informacije u obliku uputstava za dalji razvoj znanja, dok u Švedskoj postoje tri ključna koncepta u obrazovanju: znanje, razmišljanje i aktivnost.

Kako organizovati nastavni proces i celokupan vaspitno-obrazovni proces sa učenicima koji imaju navedene karakteristike? Koji su izazovi pred didaktikom?

Odgovori na postavljena pitanja su kompleksna, višeslojna i uslovljena brojnim faktorima koji ukazuju na izraženu potrebu povezivanja savremenog vaspitno-obrazovnog procesa sa resursima informacijsko-komunikacijske tehnologije sa kompetencijama nastavnika s jedne strane i karakteristike milenijjskih učenika s druge strane (Norahmi, 2017). Moramo imati u vidu da se radi o generaciji koja se razvija u kontekstu visoke tehnološke revolucije, koja zahteva posedovanje specifičnih veština, zadovoljavanje nešto drugačijih interesovanja i potreba ali i karakteristika koje neminovno iniciraju promene u nastavnom procesu, učenju, konzumiranje i korištenju tehnologije (Dos Reis, 2018; McCrindle & Wolfinger, 2014; Tootell et al., 2014). Deca 21. veka (kao uostalom i celo društvo) manje poštuju autoritete, smatraju da su ravnopravni sa odraslima, lakše i spremnije izražavaju svoje mišljenje i stavove te očekuju da budu saslušani i da se njihova reč čuje i uvaži. Upravo je iz navedenih razloga značajno dobro osmisлити, rekonstruisati i modifikovati didaktičku teoriju kako bi sa uspehom pripremali sadašnje i buduće studente za njihova nastavnička zanimanja na univerzitetskom nivou (Gidley et al., 2004; Dubovicki, 2019; 2020).

Didaktički izazov – nastavnik kao jedan od ključnih elemenata u organizaciji nastavnog procesa

Nastavnik je presudan u prevladavanju raznovrsnosti izazova vaspitno-obrazovnih sistema. U isto vreme širi se i menja delokrug nastavničkih poslova, zbog čega je vrlo važan njegov trajni profesionalni razvoj. Izazovi za didaktiku, sa stanovišta nastavnika kao jednom od ključnih faktora, ogleda se u njegovoj sposobnosti i osposobljenosti uočavanja potreba nove generacije učenika, niza novih interesovanja i prilagođavanja drugačijim načinima interakcije, komunikacije, pristupa i stilova učenju. Nastavnik se nalazi u situaciji da mora osnažiti spremnost obogaćivanja nastavne tehnologije (postojećih nastavnih sistema, oblika i metoda nastavnog rada, izvora znanja...) sa ciljem povećanja delotvornosti svog rada. Konstantno unapređivanje interakcije učenik-nastavnik, međusobno razumevanje i saradnja vodi nas ka upoznavanju stilova učenja generacija koje dolaze a koji se znatno razlikuju od dosadašnjih stilova. Nameće se kontinuirana potreba ovlada-

vanja savremenom tehnologijom kako bi što potpunije razumeli nove IKT pojmove sa ciljem lakšeg praćenja, razumevanja i prilagođavanja potrebama i interesovanjima deteta. Ne treba gubiti iz vida da od nastavnika, u velikoj meri, zavisi koliko će tehnologiju iskoristiti i učiniti relevantnom za proces učenja i intenzivnije angažovanje učenika kako bi se podstaklo stvaralaštvo i kritičko mišljenje učenika, potreba da istražuju i postavljaju pitanja, preuzimaju odgovornosti za svoj rad i uče kroz rad (Bentley, 2017; Gupta, 2020; OECD, 2019). U korpusu uloga nastavnika kao planera, organizatora, realizatora i istraživača neizostavna je i njegova uloga evaluatora u nešto drugačijim okolnostima, različitim od onih od pre neku deceniju. Savremeni nastavnik teži ka razvijanju profesionalnih kompetencija sa ciljem dostizanja osnovnih odrednica obrazovanja a to su: (1) osposobljavanja učenika za sticanje generalizovanih znanja, primenjivih u različitim situacijama i (2) stavljanje stečenog znanja u funkciju razvoja sposobnosti.

Iako centralnu ulogu u vaspitno-obrazovnom procesu ima učenik, logično je očekivati da je nastavnik najpozvaniji da odgovori zahtevima u izvođenju nastavnog procesa kako u učionici tako i izvan nje. Koje izazove „trpi“ nastavnik u savremenom obrazovnom procesu? Savremeni nastavnik realizuje vaspitno-obrazovni proces sa generacijama učenika koji žive u 21. veku, a koji se u mnogo čemu razlikuju od generacije učenika iz 20. veka što rezultira i promenama u planiranju, organizaciji i realizaciji vaspitno-obrazovnog procesa. Rad savremenog nastavnika mora biti zasnovan na generacijskim obeležjima učenika koji su danas, znatno kritičniji i slobodoumniji u odnosu na učenike 20. veka što bi značilo da rad s njima zahteva nastavnike otvorenog uma i širokih pogleda (Norahmi, 2017). Samim tim, izazov postaje sve kompleksniji naročito u pogledu pripreme i organizacije zanimljivijih nastavnih časova, koji će povećati interes i motivaciju učenika što otvara prostor za promišljanja o transformaciji rada nastavnika i promene pristupa u učenju učenika. To podrazumeva osmišljavanje metoda poučavanja i učenja koje vode do promene u strategiji rada samog nastavnika i promene pristupa u učenju kod učenika, uz puno poštovanje načela primerenosti uzrastu učenika (tačno izbalansiran nivo težine) o čemu već postoje teorijske postavke u Didaktici. To pretpostavlja prilagođavanje, u određenoj meri nastavnog Plana i programa koji bi ponudio znatno obogaćen nastavni sadržaj praćen odgovarajućom nastavnom logistikom i primeren stvarnom životu učenika, njegovim obeležjima.

Nastavnička profesija je vrlo dinamična delatnost u kojoj je za kvalite-

tan nastavni rad potrebno obavljanje velikog broja poslova. Odabir dinamike i redosleda vaspitno-obrazovnih aktivnosti, temelji se na kontinuiranom i refleksivnom propitivanju vlastite prakse uz kreativan i inovativan pristup. Na taj način svaki nastavnik neprekidno osluškuje rezultate vaspitno-obrazovnog rada s učenicima te, u skladu s njima, uvek iznova određuje vrstu, način i dinamiku obavljanja poslova koji mu predstoje. Od umešnosti nastavnika na tom planu zavisi njegova uspešnost. Osnivač pedagogije Johann Friedrich Herbart (Johann Friedrich Herbart) sposobnost, potrebnu svakom nastavniku, nazvao je „pedagoški takt“. Svaki kompetentni nastavnik nastavničku profesiju temelji na kontinuiranom donošenju ali i preispitivanju odluka o tome šta će i na koji način napraviti u konkretnoj vaspitno-obrazovnoj situaciji kako bi izvukao maksimum potencijala učenika na kojeg je usmerio taj rad. To je u isto vrijeme i vrlo kompleksna aktivnost. Stoga je u pravu Eidsvag kada kaže: „Kvalitet rada nastavnika verovatno se ne može opisati, samo iskusiti“ (2006: 13; prema Smith, 2021: 395).

Perspektiva didaktike u 21. veku

Kroz istorijski razvoj didaktičkih ideja kontinuirano evoluiraju uloge, obaveze, aktivnosti i odgovornost nastavnika, menjala se pozicija, obaveze ali i odgovornosti učenika. Učinjen je određen napor u dimenzioniranju nastavnog sadržaja koji se kreće na kontinuumu od tradicionalnih do savremenih teorija izbora nastavnog sadržaja. Naravno, neizostavna je i nastavna tehnologija putem koje pronalazimo najoptimalnije načine usvajanja činjenica i generalizacija koji će učenika dovesti do što kvalitetnijeg nivoa znanja. Sve navedeno ide u prilog tvrdnji da se perspektiva didaktike kao pedagoške discipline, najobuhvatnije može sagledati kroz princip razvojnosti osnovnih teorijskih postulata, potkrepljenih rezultatima praktičnog rada kako učenika tako i nastavnika. Učenika za aktivnu, kritičnu i odgovornu participaciju u društvu i celoživotnom učenju, a nastavnika u pogledu razvijanja i osnaživanja kompetencija neophodnih za vaspitno-obrazovni rad sa generacijama učenika u budućnosti. Orijentacija na budućnost stavljena je u fokus jer obuhvata niz komponenti važnih za predviđanje budućih ishoda vaspitno-obrazovnog rada (Nurmi, 1991; Steinberg et al., 2009). Naravno, sva dosadašnja dostignuća u didaktici jesu predmet stalnog preispitivanja čime se naglašava razvojna perspektiva didaktike utemeljena na konstruktivističkom razumevanju učenja koje

polazi od cilja obrazovanja usmerenog ka razvijanju složenih i sofisticiranih načina razmišljanja i rešavanja problema unutar sadržaja ili područja rada. Time se uspostavlja novi imperativ za didaktičare a to je promena, ili rekonstrukcija postojećih premisa u organizaciji nastavnog procesa. Drugim rečima, nastavnici moraju znati kako njihovi učenici razmišljaju s obzirom na nastavni sadržaj, tempo učenja, generacijska obeležja i tražiti adekvatne nastavne metode koje vode od učenikovog načina razmišljanja do poboljšanih, složenijih načina razmišljanja i zaključivanja. Nastavnici moraju iskoristiti svoje znanje i stručnost na način da ne ugroze cilj koji se odnosi na podršku učenicima u izgradnji njihovih vlastitih oblika razumevanja (Pratt, 2006). Stoga je veoma značajno kontinuirano povezivanje sa srodnim naukama i naučnim disciplinama kako bi se njihova saznanja, koja se nalaze u zoni interesovanja didaktike, mogla koristiti u cilju unapređivanja dostignutog dometa didaktičkih saznanja.

Zaključak

OECD-ov projekt „Budućnost obrazovanja i vještine 2030“ (OECD, 2019) okupio je niz eminentnih naučnih radnika u području obrazovanja koji naglašavaju važnost promene shvatanja o obrazovnom sistemu kao nezavisnom elementu ističući da znanja, stavove, veštine i vrednosti koje su potrebne mladima u budućnosti treba posmatrati kao dio većeg ekosistema koji zavisi o društvenim, tehnološkim i ekonomskim promenama prirodnog i društvenog ambijenta. U njemu odrastaju i sazrevaju generacije dece i mladih ljudi kojima su krize vaspitanja, obrazovanja, nauke, morala, vrednosti, verodostojnosti... konstanta svakodnevice.

Dostignuća savremenog doba se reflektuju i na vaspitno – obrazovni proces što uspostavlja novi imperativ za didaktičare a to je promena, ili rekonstrukcija postojećih premisa u organizaciji nastavnog procesa, a pre svega u promeni pristupa faktorima vaspitno obrazovnog rada od kojih primarno izdvajamo dva a to su dete/učenik i vaspitač/učitelj/nastavnik/profesor. Naravno, izazovu novonastalih globalizacijskih uslova je izložen i nastavni sadržaj, odnosno nastavna građa koja, posmatrano sa stanovišta materijalnih, funkcionalnih i vaspitnih zadataka nastave i vaspitno-obrazovnog rada uopšte, predstavlja temelj razvoja kako intelektualnih sposobnosti tako i drugih sposobnosti pojedinca. Na autorima udžbenika je velika odgovornost da sačuvaju bazičnu nauku i da je didaktičko-metodički oblikuju u nastavni

sadržaj koji će biti odraz naučnog pogleda na svet ali i odraz novih uslova življenja koje donosi 21. vek. Kroz analizu naučnih radova koji se bave pitanjima didaktike kao pedagoške discipline, uočavamo da je pažnja, interesovanje i razumevanje učenika konstantno u padu što je rezultat višegodišnjeg kontinuiranog, u izvesnoj meri nekontrolisanog uticaja društvenih mreža u njihov svakodnevni život te se gubi mogućnost ukazivanja na istinitost naučnih činjenica. Time se znatno otežava realizacija vaspitanja i obrazovanja u cilju formiranja slobodne i stvaralačke ličnosti.

Sagledavanjem teorijskih i praktičnih dostignuća dosadašnjih didaktičkih pravaca i reformnih pokreta u pedagogiji, generalizacijom uočenih prednosti i nedostataka i uvođenjem promena „u hodu“ obezbedićemo preduslove za nešto drugačije, slobodnije i obogaćeno koncipirane načine organizacije vaspitno-obrazovnog rada odnosno nastave u okviru kojeg će se koristiti benefiti informaciono-komunikacione tehnologije a koja, preko svojih resursa, može pomoći učenicima u razvijanju sposobnosti shodno njihovim mogućnostima, kapacitetima, tempu i stilovima učenja... U didaktičkoj literaturi postojeća nastavna tehnologija (nastavni sistem, oblici rada, izvori znanja, metode..) nisu *status quo*, naprotiv, podložni su promenama, modifikaciji i transformaciji. Važno je pronaći meru do kojeg stepena je potrebno vršiti modifikovanje a da se pri tom, sačuva individualnost deteta/učenika. Potreba za individualizacijom nastavnog rada je uvek bila prisutna sa zahtevom da se primenjuje koliko je to moguće uz sva ograničenja njene realizacije. Danas, to je imperativ u planiranju, organizaciji i realizaciji nastave koja se naziva nastava usmerena na učenika.

Koliko god da nastojimo propratiti savremena dostignuća u kontekstu obrazovanja neizostavno je istaći važnost humanističkog vaspitanja i vaspitnih elemenata koji u budućnosti nikako ne bi smeli biti zanemareni. Humanistički pristup naglašava sveukupnost razvoja ličnosti u onoj meri koju to limitira nasleđe, društvena sredina, samoaktivnost pojedinca ali i vaspitanje. Samo u tim okvirima, predškolske i školske ustanove će obezbediti ambijent za kreiranje povoljne pedagoške klime u kojoj će se učenici razvijati u pravcu samoostvarenja, samoaktualizacije, slobodnog i konstruktivno-kritičkog mišljenja, motivisanosti i vere u svoje mogućnosti. Jedino celovite i iznad svega dobre osobe, izgrađenog identiteta, mogu odgovoriti na izazove vremena u kojem živimo, vremena koje je sve samo ne sigurno, ustaljeno, predvidivo.

Literatura

- Bentley, T. (2017). Brief comments on 'Creating new value' and 'Taking responsibility' section of education 2030 – *Conceptual Learning Framework: Background papers*, OECD. [Pristupljeno 1. septembra 2024.] sa: http://www.oecd.org/education/2030-project/contact/Conceptual_learning_framework_Conceptual_papers.pdf
- Dos Reis, T. A. (2018). Study on the alpha generation and the reflections of its behavior in the organizational environment. *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 6 (1), 9–19. <http://www.questjournals.org/jrhss/papers/vol6-issue1/C610919.pdf>
- Dubovicki, S. (2019). Futuristic Research Methods as an Encouragement for Predicting The Teaching of The Future. In D. Matanović, A. Uemura (Eds.), *Education and training as basis for future employment*, (p. 17–30). Faculty of Education, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek & Faculty of Economics, Wakayama University.
- Dubovicki, S. (2020). Do we focus on the positive future in higher education? In A. Peko, M. Ivanuš Grmek, J. Delcheva Dizarevikj (Eds.), *Didactic challenges III: didactic retrospective and perspective – Where/how do we go from here?: conference proceedings* (p. 78–91). Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education.
- Gidley, J., Bateman, D. & Smith, C. (2004). Futures in education. Principles, practice and potential. In R. Slaughter (Eds.), *Australian Foresight Institute Monograph*, Series (vol. 5). Swinburne University of Technology.
- Gupta, K. (2020). *Bringing change. What does a teacher of future look like?* <https://www.scoonews.com/news/what-does-a-teacher-of-future-look-like-10334>
- Hemmati, A., Goodarzi, M. A. & Hajiani, E. (2015). Necessity of futures study in educational systems. *Management futures study*, 26, 59–67.
- Iqbal, A. (2025). Meet "Generation Beta": Everything to Know About 2025 Newborns. <https://medium.com/techno-preneurship/meet-generation-beta-everything-to-know-about-2025-newborns-b9a161de75d6>
- Mass, R. (2021). *Generation alpha studie*. Institut fur Generationenforschung.
- McCrindle, M., & Wolfinger, E. (2014). *The ABC of XYZ: understanding the global generations*. UNSW Press.

- McCrindle, M. & Fell, A. (2020). Understanding generation alpha. <https://mccrindle.com.au/insights/blog/gen-alpha-defined/>
- Norahmi, M. (2017). 21st-Century teachers: the students' perspectives. *Journal on English as a Foreign Language*, 7(1), 77–96.
- Nurmi, J. E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11(1), 1–59.
- OECD (2019). *OECD Future of education and skills 2030*. OECD Learning Compass 2030.
- Pratt, D. (2006). Dobro poučavanje: jedno rješenje za sve. *Edupoint*, 6(47), 29–37.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants on the horizon. *MCB University Press*, 9(5), 1–6.
- Smith, K. (2021). Educating teachers for the future school- the challenge of bridging between perceptions of quality teaching and policy decisions: reflections from Norway. *European Journal of Teacher Education*, 44(3), 383–398.
- Steinberg, L., Graham, S., O'Brien, L., Woolard, J., Cauffman, E. & Banich, M. (2009). Age differences in future orientation and delay discounting. *Child Development*, 80, 28–44.
- Tootell, H., Freeman, M., & Freeman, A. (2014). Generation Alpha at the intersection of technology, play and motivation. *Proceedings of the International Conference on System Sciences*, (p. 82–90). <https://doi.org/10.1109/HICSS.2014.19>
- Zoglowek, H. (2018). Der Lehrer im 21. Jahrhundert - ein Berufsstand im Wandel? In P. M. Rabensteiner, O. Holz, M. Michielsen (Eds.) *Teacher education, sustainability and development. Challenges, issues, solutions for teaching in the 21st century* (p. 243–255). Lit Verlag and Co KG Wien.

CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF THE DEVELOPMENT OF DIDACTICS

Zana Bojovic

Abstract

Didactics as a pedagogical discipline that studies general issues of moral education, education, learning, and development within the framework of teaching has changed alongside socio-economic and technical-technological changes. Ever since John Amos Comenius and his Didactica Magna there have been changes related to concepts of education and moral education, to new paradigms formed, and to anchor points as regards to understanding basic premises of education and moral education. Starting from the fact that all these changes have been reflected in positioning of students and teachers within the system of education and moral education as well as thoughts on the place and role of teaching content, the paper focuses on the elements of didactic triangle, with a view to identifying challenges that will have to be 'endured' by students, teachers, teaching content, as well as teaching technology as didactic logistics. Through thoughts on the challenges encountering didactics from the point of view of forthcoming global changes, the author attempts at identifying and clarifying the perspective of its future development at the time ahead.

Keywords: student, teacher; Generation Alpha, features, 21st century.

ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ДИДАКТИКИ

Жанна Бойович

Резюме

Дидактика как педагогическая дисциплина, изучающая общие проблемы воспитания, образования, учения и развития в рамках обучения менялась параллельно с общественно-экономическими и технико-технологическими изменениями. Еще со времен Я. А. Коменского и его «Великой дидактики» менялись концепции воспитательно-образовательного процесса, формировались новые парадигмы и менялись опорные точки в понимании основных предпосылок воспитания и образования. Исходя из того факта, что все изменения касались позиции учащегося и учителя в воспитательно-образовательном процессе, а также размышлений о месте и роли учебного содержания, в фокусе данного исследования находятся элементы дидактического треугольника, с целью выявления вызовов, которые должны «перетерпеть» учащийся, учитель, учебное содержание и учебная технология (дидактическая логистика). Посредством размышлений о вызовах, стоящих перед дидактикой, мы попробуем с аспекта грядущих глобализационных изменений выявить и объяснить перспективы её дальнейшего развития в будущем.

Ключевые слова: учащийся, учитель, поколение альфа, характеристики, 21 век.
